

УДК 658.3

ЕКОНОМІЧНА КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

БОГДАН АНДРУШКІВ,*доктор економічних наук, професор Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, заслужений діяч науки і техніки України***НАТАЛІЯ КИРИЧ,***доктор економічних наук, доцент**Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя***ІГОР СТОЙКО,***кандидат технічних наук, доцент**Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя*

У статті обґрунтовано необхідність розробки й упровадження Економічної Конституції України (ЕКУ) - Основного Економічного Закону держави, згідно з яким функціонування національної економіки повинно забезпечувати планово-економічне й фінансове бачення перспектив розвитку конкурентних галузей національної економіки з науково обґрунтованими податковими можливостями регіонів; економічний захист вітчизняного товаровиробника; соціальний захист громадян; чесний, вчасний і справедливий розподіл і перерозподіл прибутків, сукупного суспільного продукту; створення умов і зацікавленості у творчій праці; реалізацію соціальної політики.

Ключові слова: економічна Конституція України, Основний Економічний Закон, інституційні засади, держава, повний регіональний господарський розрахунок.

Актуальність проблеми та аналіз розробок за темою дослідження. Нестабільна економічна атмосфера України, що в багатьох випадках пояснюється політичними подіями, збуджує творчу ініціативу пересічних громадян, державних службовців, науковців і навіть пенсіонерів. Одні дають пропозиції з удосконалення господарських механізмів у масштабах національної економіки, інші - з покращення соціальної політики. Ще інші шукають шляхи виходу з кризи на підставі комплексу методів і зусиль гуманітарних наук. Так, наприклад, монографія Б. М. Данилишина і В. В. Микитенко "Феноменологічні альтернативи економічного зростання України" присвячена добору феноменологічних альтернатив розвитку економіки України на засадах реалізації інтегральної концепції ідентифікації ендогенного економічного зростання з обґрунтуванням домінуючих об'єктів і обсягів докладання зусиль. У монографії розглядаються економіко-математичні підходи до дослідження поведінки багатоконпонентних економічних структур. Сформульовано положення теорії забезпечення індивідуальної надійності макроекономічних систем, які орієнтуються на формування нового фазового портрету української економіки, концептуально логічна схема редукції якої передбачає реструктуризацію інституційно-ресурсного забезпечен-

ня національного господарства та оптимізацію стратегічного управління ним з метою досягнення загальноекономічного прискорення. Використовуючи кінетику неврівноваженої системи забезпечення ендогенного зростання, спрямовану до стійких порогових циклів (існування яких гарантує внутрішню рівновагу та затування загроз, що є ознакою структури-атрактора), автори оцінюють життєздатність та потенційну результативність української економіки в чотиривимірній площині: "економічний простір - час - швидкість - прискорення", здійснюють прогноз мінімально припустимих та цільових макроекономічних показників і темпів їх приросту на основі упередження, а також дослідну експериментальну перевірку адекватності розробленого прикладного інструментарію.

Другий том монографії цих авторів "Макросистема еволюція української економіки" присвячено аналізу можливостей еволюційного розвитку національної економіки на засадах реалізації циклічно-експоненціальної парадигми ендогенного економічного зростання. Послідовно здійснено макроекономічний, міждисциплінарний і крос-культурний аналіз політичних, методологічних та концептуальних засад щодо забезпечення економічного зростання України. Розвинуто теорію еволюційної економіки, у межах якої визначено загаль-

№ 4 (104) липень-серпень 2010 р.

нонаукові принципи формування стратегії та природу політики макросистемної еволюції як парафраз явища економічної стійкості держави. Особливу увагу приділено особливостям сучасної системи державотворення в Україні, просторово-часовій формі організації національної економіки та формуванню її стратегічного потенціалу в контексті розвитку геополітичних зв'язків та транснаціоналізації світового господарства. Авторами пропонується довгостроковий прогноз конститутивно-ключових характеристик економічної динаміки в Україні, очікуваних у разі реалізації механізмів управління макросистемною еволюцією економічної системи.

Як перше, так і друге видання монографії становить інтерес для політиків, науковців, фахівців-економістів і державних службовців. Ця книга, без сумніву, є цінною для науки й може прислужитись у розробці стратегії соціально-економічного розвитку держави.

Немало роблять щодо розвитку теоретичної бази проблеми фінансово-економічної діяльності держави наші східні та західні сусіди. Зокрема, В. Л. Тамбовцев (2001) цій темі присвятив статтю: "Інституційний ринок як механізм інституційних змін" [4], А. А. Аузан, П. В. Крючкова (2002) - "Адміністративні бар'єри в економіці: інституційний аналіз" [5], Д. Норт (1997) - "Інститути, інституційні зміни і функціонування економіки" [6], Т. Еггертссон (2001) - "Економічна поведінка й інститути" [7].

Згадані автори у своїх роботах розглядають інституційну економіку як область знань про правила економічної поведінки: про те, як вони "працюють", як формуються і змінюються, із якими витратами й вигодами пов'язане їх створення, зміна, дотримання й порушення.

У різних розділах і напрямках економічних (і не тільки економічних) наук використовуються такі базові поняття інституційної економіки, як "інститути", "транзакції" і "транзакційні витрати", "опортуністична поведінка", "проблема безбілетника" тощо. Широке суспільне визнання результативності інституційного підходу виразилося в отриманні (в останній третині ХХ століття) Нобелівських премій рядом дослідників у цій галузі знань. Розвиток методології й поява серії нових - теоретичних і прикладних - результатів у сфері інституційної економіки дозволили констатувати появу нової інституційної економічної теорії, яка, на наше переконання, могла б скласти основу формування Економічної Конституції України (ЕКУ).

Успіхи інституційної економіки пояснюються тим, що вона сформувала нові погляди на національну економіку. Із цієї точки зору, зрозуміло, по-новому виглядають багато предметів, які до цього розглядалися інакше або які економіка не могла зрозуміти.

Мета цієї роботи - обґрунтування необхідності розробки й упровадження Економічної Конституції України.

Виклад основного матеріалу. Україна на сучасному етапі ще не має ознак усталеної національної держави з відпрацьованими господарськими механізмами й нормами.

Національна держава - це держава, у якій створені механізми реального народовладдя, що полягає в тому, що влада (яка в сучасних умовах реалізується через чотири економічні чинники: майно, фінанси, гроші й повноваження) здійснюється населенням безпосередньо - через громадські інститути або через владні органи небюрократичного типу, які знаходяться під постійним дієвим та компетентним контролем з боку спільноти, через інституційні заклади, у т. ч. через державні органи влади, галузей, регіонів - Економічну Кон-

ституцію України - документ, який регламентує економічну діяльність держави.

Утвердження національної держави - єдино можливий варіант успішного розвитку української нації в глобальному середовищі. Ті держави, які оминули явище космополітизму, локалізували дії "п'ятої колони", реалізували на практиці цю ідею, є світовими лідерами в галузі економічного розвитку, у забезпеченні прав і свобод громадян, захисті національних інтересів. Така система влади ефективно захищає від нелегальної міграції, забезпечує оптимальні умови для культурної й духовного розвитку своїх громадян.

Одним із найбільш дієвих способів побудови держави в умовах олігархізму та деструктивізму є:

- концентрація влади в руках ініціативного, професійного й патріотичного Президента;

- поступовий перерозподіл влади (фінансів, майна та повноважень) від державної бюрократії на користь територіальних громад шляхом упровадження повного регіонального господарського розрахунку (ПРГР), як це має місце (у різних формах) у цивілізованому світі;

- надання громадам широких політичних та економічних прав;

- утвердження в повсякденному житті антикорупційних й антибюрократичних механізмів управління, запровадження так званих механізмів "демократичної співучасті" або "демократії спільних дій" тощо;

- створення сприятливого середовища для інновацій та інвестицій;

- упровадження обґрунтованої податкової, монетарної та страхової політики.

В економічному житті такі підходи сприятимуть переходу на найбільш ефективну в сучасному світі "класичну" модель побудови малого та середнього бізнесу, застосуванню мережових засад управління суспільством замість застарілих ієрархічно-бюрократичних моделей.

У духовному житті запровадження національного народовладдя сприятиме відновленню глибинної етнічної пам'яті нації, вивільненню творчого потенціалу людей, придушеного десятиліттями комуністичної диктатури та нейтралізації домінування антиукраїнських сил.

Слід зазначити, що утвердження національного народовладдя не несе загрози існуванню української державності (як відомо, 90 % українців на референдумі проголосували за незалежність держави). Національна держава, економіка якої формується на засадах усталеної Економічної Конституції потребує на першому етапі поміркованого централізму, потужної державної влади, але принципово іншого типу, у фундаменті якого лежать принципи повного регіонального господарського розрахунку.

Вироблення Економічної Конституції, політична стратегія щодо її впровадження та механізм побудови національної держави дають бачення реального й достатньо швидкого шляху виходу українців із бідності та безправ'я, відкривають перспективи утвердження української нації як рівноправного партнера в Європейській спільноті найбільш успішних і демократичних націй світу.

Загалом чинна Конституція України дозволяє здійснювати певні як політичні, так й економічні кроки до розбудови держави на засадах національного народовладдя. Сьогодні є очевидним - усі існуючі зараз в Україні політичні сили грають на "одній половині поля". При цьому опозиція (ні ліва, ні права) не є захисником народу чи, наприклад, якогось певного типу побудови держави. Мова йде, знову ж таки, про не-

обхідність удосконалення сучасної системи влади та управління економікою.

Ураховуючи бутафорський характер опозиційних сил в Україні, без зусиль можна розгледіти реальну мету професійних "борців за народне щастя" й негативні економічні та соціальні наслідки цієї боротьби.

Треба наголосити на неприкритому фарисействі окремих представників олігархічно-ліберального угруповання, яке маскується під національно-патріотичну опозицію. Їхня національна за формою й ліберальна за змістом ідеологія є провідником інтересів космополітичного олігархічного капіталу, який має нечітке уявлення про стан економіки в державі, новий світовий устрій і роль та місце України в ньому.

Розірвати павутиння політичної облуди важко. Публічне ставлення політиків до ключових принципів українського державотворення неодноразово вивчалось соціологами. Аналізуючи дані соціологічного опитування, можна сказати, що існуючі політичні сили або відкидають саму постановку цих питань, або "сором'язливо" їх замовчують. З усього вищезазначеного робимо висновок, що природних союзників українського народу на чинній українській політичній шахівниці одиниці і вдяг їх настільки мізерний, що не може забезпечити досягнення мети.

Одним із засобів запобігання зловживанням та посилення відповідальності в господарській діяльності є розробка й упровадження в суспільне життя держави Економічної Конституції України - Основного Економічного Закону держави.

Звідси й обов'язок української науки, культури, інтелігенції загалом - розробити й довести українцям основні положення, у яких наша економічна сила і політична правда. Звичайно, у короткий час неможливо радикально змінити свідомість десятків мільйонів людей, які жодного дня не жили в умовах справжньої української держави й свободи, за яку зараз видає себе ліберальний, олігархічний та бюрократичний режим. Ми переконані, що наразі процес політичного прозріння буде відбуватися швидко. Туман політичних спекуляцій розвіюється й непривабливу, але рятівну правду починають бачити мільйони українців. Сила правди завжди більша, аніж сили шахрайства й зла. Віримо, що ідею побудови економічно незалежної й заможної України на засадах добра, справедливості й реальної свободи можливо втілити в життя шляхом реформ та інновацій, гарантом реалізації яких стане ЕКУ.

Стратегічна мета суспільства - побудова в Україні в умовах жорстокого глобалізованого світу держави зі стабільною економікою, сучасним високорозвиненим суспільством, конкурентоспроможним виробництвом, власною організацією захисту виробника й виробничника. Практично, це означає чітке формулювання національних інтересів України, розробку досконалих організаційно-правових механізмів їх захисту та їх свідоме й послідовне обстоювання.

Населення усвідомлює, що найважливішою умовою забезпечення національних інтересів є збереження української нації у своїх руках за будь-яких обставин усіх важелів управління власною політикою, економікою, наукою, духовним розвитком, культурою, демографічними та міграційними процесами; недопущення будь-якого зовнішнього диктату. Порушення цієї умови практично призводить до втрати державою незалежності, а нація стає об'єктом експлуатації деструктивних сил.

Із вищезазначеного випливає, що процеси активізації побудови заможної й незалежної держави можливі тільки через відновлення контролю в повному

обсязі з боку українського народу над означеними чинниками та процесами державотворення

Зовнішня політика Української держави з нашої точки зору знаходиться в стадії формування й полягає в тому, щоб увійти у світове співтовариство рівноправним партнером. У глобальних інтеграційних проєктах можуть брати участь лише самодостатні сильні національні економіки. Об'єктивні процеси міждержавної взаємодії можна використовувати в інтересах власного народу. Саме тому потрібно запропонувати програму конструктивного добросусідства з Росією та державами посттоталітарного простору, розраховану на 5-10 років, з одночасно прискореною інтеграцією до ЄС.

Економічна політика загалом потребує суттєвого корегування й переорієнтування на повний господарський регіональний розрахунок, що обумовлюється необхідністю вдосконалення розподілу й перерозподілу суспільного продукту. Дохідна частина державного бюджету України значно менша за бюджет окремих європейських міст. Звідси й соціальна проблематика, низькі зарплати вчителів, лікарів, військовослужбовців, нестача коштів на реалізацію соціальних програм.

На запитання про причини чисельних криз та рецесій як чинна влада, так і "опозиція" дають, по суті, однакову відповідь: об'єктивні складнощі переходу від планової до ринкової економіки, при тому залишаються поза увагою шляхи виходу з рецесії, а вони якраз у творчій регламентаційній діяльності. Насправді причина в тому, що економіка України є пасивно-інерційною, усі дохідні частини бюджету не скеровуються на відтворення виробництва, а значною мірою перебувають у розпорядженні олігархічних угруповань, які використовують кошти не за цільовим призначенням, а для реалізації популістської мети.

Із вищезазначеного доцільно вжити такі практичні дії.

1. Посилити державний контроль за функціонуванням стратегічних об'єктів економіки. Ужити заходи з протидії спробам приватизації олігархічними угрупованнями іноземного походження через механізми акціонування промислових підприємств (передачу в "тимчасове управління" тощо). Натомість передбачити створення національних концесій, консорціумів тощо.

2. Посилити наповнення державного бюджету з додаткових джерел. Сьогодні недоречним є підвищення податків із малого й середнього бізнесу, у т. ч. і з великих підприємств, бо це поставить у скрутне становище їх багатотисячні трудові колективи.

В Україні реально існує економічний резерв, який може щонайменше втричі збільшити державний бюджет і забезпечити високі соціальні стандарти захисту громадян. Економічний резерв знаходиться не лише у сфері виробництва й реалізації продукції, підвищенні податків на легальну економічну діяльність, а й у сфері руйнування схем, що дозволяють олігархічним групам уникати оподаткування. Усім відомо, що надприбутки привласнюються через відпрацьовані різноманітні тіньові механізми в усіх галузях національного господарства. Найважливішими засобами запобігання їм є:

- облік усіх митних платежів, ліквідація контрабанди;
- розкриття афер та махінацій у паливно-енергетичному комплексі.

- розвінчання тези про економічну "безвихідь" України.

Особливою національною проблемою є захист українського селянства. Окрім того, що селяни - найбільш знедолені й безправна категорія трудового народу України, об'єкт злочинних репресій, нещадної експлуатації, селянство - це генофонд українства як такого.

В Україні орну землю сучасні можновладці приско-

реними темпами намагаються перетворити на звичайний товар - об'єкт купівлі-продажу.

У теперішній ситуації, коли селянин не може взяти кредит для організації обробки ґрунту, вирощування культур, розвитку тваринництва, при відсутності ринку збуту для сільськогосподарської продукції, розрахункової вартості землі, скупили всі українські чорноземи (найкращі у світі, які можуть прогодувати всю Європу) зараз під силу навіть одному олігархічному кланові. Без потужної цілеспрямованої державної економічної підтримки вивести село з кризового провалля неможливо, тому аграрний сектор національної економіки повинен займати особливе місце в Економічній Конституції України.

На першому етапі депресивні господарства в рамках повного регіонального розрахунку доцільно перетворювати на кооперативно-державні акціонерні господарства (можливі й інші форми та варіанти), у яких держава стала б пайовиком у формі внеску оборотними коштами й ресурсами на проведення основних сільськогосподарських робіт. За рахунок урожаю власне із цих господарств формувалось би державне замовлення на сільськогосподарську продукцію як для державного резерву, так і для інших потреб. Державна організація виробничих циклів функціонування таких господарств може змінити ситуацію на селі на краще. Доходи селян зрівняються з доходами працівників інших сфер національного господарства, що в цілому сприятиме оздоровленню економіки країни.

Молода людина у разі потреби має отримувати кредити та цільову матеріальну допомогу на освіту, перекваліфікацію, лікування, придбання житла, меблів, автомобіля, позики для створення сім'ї та започаткування власного бізнесу.

Одночасно з усебічною економічною підтримкою молоді треба протистояти спрямованому на молоде покоління досконало відпрацьованому механізмові руйнування національних культурних традицій і національної духовності. Таке руйнування цілодобово здійснюється підконтрольними владі засобами масової інформації, некоректною рекламою пияцтва, тютюнопаління тощо й особливо через телебачення. Цьому повинна протистояти сформована новітня українська ідеологія, створення громадських патріотичних формувань, у яких пропугували б здоровий спосіб життя.

Визначаючи внутрішньополітичні орієнтири, доцільно запровадити обмеження всевладдя державної бюрократичної структури шляхом створення їй протизваги в рамках повного регіонального господарського розрахунку у вигляді політично самоврядних й економічно самодостатніх територіальних громад. Реалізація курсу на "муніципальну революцію", яку західні країни здійснили у два етапи (у 30-х і 80-х роках минулого століття), а зараз готуються до третього, - повинна стати першочерговим завданням органів місцевого самоврядування.

Сутність цієї революції полягає в радикальному й справедливому перерозподілі влади (майна, фінансів і повноважень) на користь територіальних громад. Це дасть можливість залучити до суспільного розвитку величезний людський та економічний потенціал.

Рішуче ставши на бік захисту інтересів територіальних громад проти свавілля бюрократії, викорінення в представників влади корупції, байдужого ставлення до народних проблем, активно працюючи в органах самоорганізації населення, ми здобудемо величезну й реальну соціальну базу для подальшого руху до демократії, зробимо реальні кроки в напрямку розвитку національного народовладдя.

№ 4 (104) липень-серпень 2010 р.

Інтелекція як найбільш активна частина населення повинна об'єднати навколо себе всіх національно свідомих українців: представників влади, бізнесу, громадських організацій, силових структур, посилити роз'яснюючу роботу серед населення, залучати його до активних реформ.

Таким чином, прогнозуємо до впровадження принципово нову для України політичну ідеологію, що спирається на глибинні тисячолітні корені української нації, на уявлення українців про свободу й справедливість, а також на відпрацювання в сучасному світі найбільш досконалих механізмів управління розвитком суспільства XXI століття, які можуть бути закріплені в Основному Економічному Законі - Економічній Конституції України.

Якщо суспільно-політичний устрій, який панує в державі, її політичні й соціальні інститути відповідають корінним інтересам людей і забезпечують успішне вирішення питань її розвитку - нація є здоровою й має історичну перспективу.

Висновки

Українська держава, яка замислювалася патріотами як інструмент успішного розвитку української нації й суспільства в XXI столітті, перетворилася на мачуху для мільйонів пенсіонерів, робітників, селян, інтелекції й гальмо національного розвитку.

Усі ці та інші обставини обумовлюють необхідність розробки й реалізації Економічної Конституції України, яка, ґрунтуючись на економічних законах і закономірностях, регламентуватиме економічну діяльність національної економіки, галузей і регіонів. Таким чином створюються передумови для стабільного розвитку держави, економіки, політичного спокою в Україні, росту міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві, створення сприятливого клімату для залучення в національну економіку зарубіжних інвестицій.

Україна першою в Європі показала приклад розробки Конституції як Основного Закону держави. Першою вона розробить й Економічну Конституцію - Основний Економічний Закон України, який буде поширений на всі цивілізовані країни, об'єднавши у своїй суті всі діючі міжнародні, юридичні, правові, господарські та інші угоди, ляже у фундамент Основного Економічного Закону в міжнародних відносинах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данилишин Б. М. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України : у 2-х т. / Б. М. Данилишин, В. В. Микитенко. - К. : ЗАТ "Нічлава", 2008. - Т. 1. - 336 с.
2. Данилишин Б. М. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України : у 2-х т. / Б. М. Данилишин, В. В. Микитенко. - К. : ЗАТ "Нічлава", 2008. - Т. 2. - 210 с.
3. Андрушків Б. Велика ілюзія правди / Б. Андрушків. - Тернопіль, 2004. - 288 с.
4. Тамбовцев В. Л. Институциональный рынок как механизм институциональных изменений / В. Л. Тамбовцев // Общественные науки и современность. - 2001. - № 5. - С. 25-38.
5. Административные барьеры в экономике: институциональный анализ / [под ред. А. А. Аузана, П. В. Крючковой]. - М. : ИИФ "Спрос" КонфОП, 2002.
6. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт ; [пер. с англ. А. Н. Несторенко ; предисл. и науч. ред. Б. З. Мильнера]. - М. : Фонд экономической книги "Начала", 1997. - С. 9-11.
7. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты / Т. Эггертссон ; [пер. с англ. М. Я. Каждана ; науч. ред. пер. А. Н. Несторенко]. - М. : Акад. нар. х-ва при правительстве Рос. Федерации : Дело, 2001. - 407 с.

B. Andrushkiv, N. Kyrych, I. Stoyko

ECONOMIC CONSTITUTION OF UKRAINE AS WAY REGULATION OF STATE FINANCIAL-ECONOMICAL ACTIVITIES

In today's political environment is reasonable and justifiable need for the development and implementation of the Economic Constitution of Ukraine (ECU) - Basic Economic Law of the state, whereby the operation of the national economy should provide economical and financial vision of competitive branches of national economy with reasonable tax research capabilities regions, economic protection of domestic producers, social protection, honest, timely and equitable distribution and redistribution of income, gross social product, creating conditions and interest in the creative labor of social policy.

Key words: the economic constitution of Ukraine, the main economic law, institutional framework, state, regional full-cost accounting.

© Б. Андрушків, Н. Кирич, І. Стойко
Надійшла до редакції 10.06.2010

УДК 622.2

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА: ПЕРЕДУМОВИ, ВИДИ ТА ФОРМИ

ОЛЕКСАНДР БОКАНЬ,

аспірант Рівненського економіко-гуманітарного інституту

У статті розглянуто сутність та види диверсифікації підприємств, існуючі стратегії та концепції, виконано їх порівняльний аналіз. Визначено перспективи для використання того чи іншого виду диверсифікації в практиці вітчизняних промислових підприємств. Констатовано, що нові умови господарювання (транзитивна економіка, глобальна криза тощо) спричиняють розвиток нових видів диверсифікаційних стратегій.

Ключові слова: підприємство, диверсифікація, господарська діяльність, стратегія, класифікація.

Постановка проблеми. Адаптація господарюючих суб'єктів до нового етапу економічного розвитку - багатofакторний процес, що потребує використання складних методів організації виробництва й виважених управлінських рішень. Якщо на першому етапі ринкових реформ основним напрямом була зміна середовища функціонування підприємств, що переважно залежало від рішень, які приймалися державною адміністрацією, то зараз у центрі уваги знаходяться питання реформування самих підприємств та дослідження шляхів їх розвитку, тобто в умовах відносно сформованого ринкового середовища актуалізуються потреби підвищення якості стратегічного планування на підприємстві. У господарській практиці діяльності підприємства може бути запропонована велика кількість стратегічних альтернатив розвитку й зростання фірм в умовах ринку. Однією з таких альтернатив є диверсифікація. У процесі свого розвитку, прагнучи здобути максимально можливі конкурентні переваги на ринку та використати товари (послуги), що вже ви-

робляються (надаються), підприємства вдаються до різних способів та форм диверсифікації, що найбільше відповідають їх місії та ринковій кон'юктурі.

Аналіз досліджень і публікацій. В економічній літературі зустрічається велика кількість визначень терміна "диверсифікація" [1-8]. Усі вони базуються на загальному визначенні поняття "диверсифікація" (від лат. *diversus* - різний і *facere* - робити) - міра різноманітності в сукупності. Чим більша різноманітність, тим більша диверсифікація. Диверсифікація - важлива складова інвестиційної концепції, що дозволяє оптимізувати співвідношення доходності та ризику. Також диверсифікацію слід розглядати як складову концепції управління підприємством. Далі кожен із фахівців адаптує наведене або сформоване визначення до суб'єкта, об'єкта та задач власного дослідження, у тому числі й до вивчення економіки підприємства.

Узагальнюючи наведені в згаданих роботах підходи, можна стверджувати, що щодо виробничого підприємства більшість економістів мають на увазі під-

№ 4 (104) липень-серпень 2010 р.